6 dingen om te doen in de regio Seine-et-Marne

Vlak naast Parijs ligt het departement Seine-et-Marne. **Ha, is dat niet waar Disneyland Paris ligt? Klopt, maar het pretpark laten we deze keer links liggen.** In plaats daarvan laten we ons meevoeren naar enkele onbekende verrassende bestemmingen.

TEKST: ERIC DE KEYZER

Kuieren door de zwarte tuin en smullen van rozen

1 In de tuin van de clown

Bij een Franse tuin denken we spontaan aan een formele inrichting: symmetrisch, met strakke vormen en overwegend groen. Niets daarvan in Le Moulin Jaune, het geesteskind van de Russische clown Slava Polunin. Hij vestigde zich rond de eeuwwisseling op een groot domein rond een oude watermolen in Crécy-la-Chapelle en maakte er met allerhande artiesten een opmerkelijk laboratorium voor landschapskunst van.

Je komt er zowel klassieke architectuur tegen, in de vorm van een Koreaanse pagode of een Indisch paviljoen, als hedendaagse creaties zoals een tot de omtreklijnen herleid huisje dat dienstdoet als drijvend salon. Een rondgang verloopt via een aantal kamers, elk met een eigen kleur en sfeer. Wat ons het meest is bijgebleven is de Jardin Noir, waar de bomen, struiken, bloemen en grassen zwart, grijs of donkerpaars kleuren. Een zwarte afsluiting, reuzenfauteuils van verkoolde boomstronken, tafels als gigantische zwammen maken de sombere, mysterieuze sfeer compleet. Bizar, maar wees gerust, de rest van de *jardin remarquable* baadt in een sfeer van kinderlijke verwondering, vreugde en zachte melancholie.

De zwarte tuin in Le Moulin Jaune is fascinerend en bevreemdend. © ADOBE EN EDK

Het kasteel van Vaux-le-Vicomte stond model voor Versailles. © ADOBE

2 Middeleeuws werelderfgoed

Het fenomeen middeleeuwse stadjes is ons niet onbekend, maar Provins weet ons toch nog te verbazen. De complete stad is geklasseerd als werelderfgoed. Met dank aan de graven van Champagne, die als vazallen in de loop van de twaalfde eeuw ongeveer even machtig waren als hun soeverein, de Franse koning. De graven organiseerden jaarmarkten die enkele weken duurden en waar kooplui uit het noorden, onder wie Vlaamse lakenhandelaren, en het zuiden van Europa elkaar ontmoetten. Daarbij werden kosten noch moeite gespaard om het de commerçanten naar hun zin te maken. Beveiligde invalswegen, een omwalling met versterkte toegangspoorten, voldoende logies en overdekte handelsruimten. Een mooi voorbeeld is La Grange aux dîmes, een bouwwerk met gewelfde zalen dat werd afgehuurd door de handelaars uit Toulouse die er elk hun stand hadden, in de kelder hun voorraden stockeerden en op de bovenverdieping logeerden. Statische tafereeltjes geven een idee van hoe het er destijds aan toeging.

Hèt symbool van de grafelijke macht is de Tour César, een donjon in de bovenstad waar je niet naast kunt kijken. De achthoekige toren op een vierkant platform was destijds een architectonisch hoogstandje en deed dienst als wachttoren en gevangenis. Naast handel en politiek was ook religie belangrijk. Getuige daarvan de Collégiale Saint-Quiriace, een kapittelkerk die de Notre-Dame van Parijs naar de kroon moest steken, maar onderweg bleef hangen omdat het geld van de graven opraakte toen de jaarmarkten in de veertiende eeuw teloorgingen. De kerk valt op door haar ongewone verhoudingen, mooie lichtinval en de koepel die ze later kreeg nadat de viering het begaf. En o ja, Jeanne D'Arc woonde er ooit de mis bij.

Parijse taxichauffeurs brachten soldaten naar het front met deze wagens. © EDK

En dan hebben we het nog niet gehad over de vestingmuren of het labyrint van ondergrondse gangen en zalen. Wat echter voor ons, los van die eyecatchers, de charme van het stadje uitmaakt is dat het na de bloeiperiode als het ware eeuwenlang insliep en daardoor grotendeels ongeschonden bleef. De vakwerkhuizen, de smalle straten en steegjes met kasseien … het middeleeuws karakter spat ervan af.

Voor gezinnen met kinderen zijn er amusante openluchtspektakels. Wij mochten tussen joelende schoolkinderen plaatsnemen voor *La Légende des Chevaliers*, een wervelende voorstelling met acrobatische ruiters die draait rond een goede edelman, een bevallige prinses en een resem slechteriken.

Iets heel anders, en toch ook weer niet, is het verhaal van de Rose de Provins. De overlevering wil dat graaf Theobald IV ze meebracht van een kruistocht. Bruno Clergeot *(zie verder)* kan een monkellachje niet onderdrukken. De rosa gallica officinalis, want daar draait het om, is een geurige struikroos die duizenden jaren geleden al voorkwam in Klein-Azië en in de middeleeuwen ook al tot in Frankrijk verspreid was. Wellicht had de graaf andere variëteiten in zijn bagage. Wat je hem wel moet nageven, is dat hij een boost gaf aan de rozenteelt in Provins. Daar bleef twintig jaar geleden niet veel meer van over toen Bruno een verlaten, verwilderde boomkwekerij kocht om er met veel geduld en wroeten in de aarde een paradijs voor rozenliefhebbers van te maken. Verspreid over drie hectaren en zestien 'kamers' laat Bruno er de Rose de Provins herleven, maar ook 400 andere soorten, die alle één ding gemeen hebben: een lekkere geur.

"Rosa Bonheur leefde in Château de By omringd door, hou u vast, 300 dieren: honden, katten, paarden, eenden maar ook herten, gemzen, apen en op zeker ogenblik zelfs enkele leeuwen"

Na de wandeling wacht ons een theesalon met terras waar de kaart met zoetigheden laat zien dat rozen niet alleen goed ruiken, maar verwerkt in confit, siroop of ijs ook lekker kunnen smaken.

3 Het geluk van Rosa

Je zal maar Bonheur als familienaam hebben en dan opgroeien in armoede en je moeder op jonge leeftijd verliezen. Maar Rosa vond als autodidact het geluk, roem en centen in het realistisch afbeelden van dieren. Met haar geweldige taferelen brak zij als *animalier* in het midden van de negentiende eeuw door en vergaarde ze, vooral in Amerika, een fortuin. *De Paardenmarkt*, dat nu in het Metropolitan Museum in New York hangt, bracht destijds 40.000 oude Franse franken op, omgerekend naar vandaag ongeveer 1 miljoen euro.

Met het geld kocht ze het Château de By in Thomery, op een terrein van drie hectare, waar ze tot haar dood in 1899 woonde en onverdroten werkte. Ze leefde er omringd door, hou u vast, 300 dieren: honden, katten, paarden, eenden maar ook herten, gemzen, apen en op zeker ogenblik zelfs enkele leeuwen. Het kasteel(tje) is een ware tijdcapsule, met een interieur dat quasi onaangeroerd is gebleven. En dan hebben we het niet enkel over de meubels en decoratie. In de kleerkast

liggen nog haar kleren en schoenen. Leuk detail dat veel zegt over het sterke karakter van deze dame: ze droeg pantalons in een tijdperk waarin je daarvoor als vrouw een pasje van de overheid nodig had. In het imposante atelier, tussen de opgezette dieren, staat nog de schildersezel, compleet met gebruikte penselen, paletten, en zelfs sigarettenpeuken.

Wel heel bijzonder is dat je hier ook kunt overnachten, in de kamer van Rosa zelf, in haar winteratelier, of in die van haar trouwe gezellin Nathalie.

"In de rozentuin van Provins wacht ons een theesalon met terras waar de kaart met zoetigheden laat zien dat rozen niet alleen goed ruiken, maar verwerkt in confit, siroop of ijs ook lekker kunnen smaken"

4 Blauwdruk voor Versailles

Versailles is een naam als een klok in de wereld van de kastelen, maar voor de blauwdruk ervan moet je in het kasteel van Vaux-le-Vicomte zijn, in de gemeente Maincy. Opmerkelijk is dat het kasteel in privébezit is. Het is de onderneming van drie broers, de vijfde generatie van de familie die het domein ooit kocht op een openbare verkoop.

Het was Nicolas Fouquet, de financiënminister van Lodewijk XIV, de Zonnekoning, die deze parel van zeventiende-eeuwse barokke architectuur liet optrekken en aanleggen. Hij deed daarvoor een beroep op architect Louis Le Vau, decorateur Charles Le Brun en tuinarchitect André Le Nôtre. Veel genot heeft de bouwheer niet gehad van zijn optrekje want amper enkele weken na de housewarming viel hij in ongenade en bleef hij levenslang opgesloten.

Het perfect symmetrische kasteel, omgeven door een brede, vierkante gracht, ligt als het ware op een verhoogje en kijkt uit op een immense tuin met lange lanen, strakke lijnen, vijvers, fonteinen, watervalletjes, optische illusies en talloze standbeelden. Aan het eind loopt een kanaal dat werd gegraven om het water op te vangen van de twee riviertjes die aanvankelijk het terrein doorkruisten. Geloof ons, meer *jardin à la Française* wordt het niet. Het kasteel zelf is evenzeer de moeite waard, onder meer omwille van het authentieke, weelderige meubilair en de rijke decoratie. Het gelijkvloers diende voor de praal, de bovenverdieping om te wonen. En in de kelder zie je hoe de keuken functioneerde.

Wij mochten een van de *Soirées aux chandelles* meemaken, die van mei tot september elke zaterdag worden gehouden. Kasteel en tuin worden dan feeërieklverlicht met tweeduizend waxinelichtjes, de fonteinen werken en de avond wordt afgesloten met een vuurwerk dat het grote openingsfeest van 1661 evoceert. Wie het nog wat exclusiever wil kan de champagnebar opzoeken of gastronomisch dineren in openlucht.

5 Knutselwerk van de Groote Oorlog

Met In Flanders Fields hebben we in eigen land een topmuseum rond WO I, maar het Musée de la Grande Guerre in Meaux is ook lang niet mis. Het is ondergebracht in een moderne nieuwbouw van beton, metaal en glas die mooi opgaat in de heuvel waar in 1914 de eerste slag om de Marne werd uitgevochten, net voor het conflict uitliep op een uitzichtloze stellingenoorlog. Het museum kwam er om een 50.000 stuks tellende privéverzameling open te stellen voor een groot publiek.

Door een uitgekiend gebruik van licht, geluid, beelden en objecten is het allesbehalve een stoffige bedoening geworden. Wel een boeiend relaas dat inzicht geeft in de oorzaken, het verloop en de gevolgen van de Groote Oorlog, zonder dat voorkennis is vereist. Er is wel wat zwaar materieel te zien, zoals een van de honderden Parijse taxi's die soldaten naar het front brachten om de opmars van de vijand te stoppen. Maar de nadruk ligt op voorwerpen en documenten die het leven aan en achter het front illustreren. Zo staan wij met verbazing te kijken naar vitrinekasten vol diverse objecten die soldaten in elkaar knutselden om de tijd te doden. Met stukken metaal, koper, hout en stof wisten ze lampen, juwelen, aanstekers asbakken, instrumenten en noem maar op te creëren.

Een mooie extra is dat je naast het museum kunt rondlopen in een zo getrouw mogelijke reconstructie van een loopgraaf. Nooit geweten dat het doolhof van gangen zo complex in elkaar stak en zo veel verschillende onderdelen telde, van observatiepost over mitrailleurnest tot verpleegkamer.

Als je dan toch in Meaux bent, loont het ook de moeite om eens langs te lopen in de Cité Episcopale. Dat is een aaneengesloten geheel van de gotische kathedraal Saint-Etienne, het bisschoppelijk paleis en een Franse tuin in de vorm van … een mijter.

Meaux is ook de stad die is verbonden met de populaire kaassoort brie. In het toerismebureau, vlak bij de kathedraal, loopt een kleine theoretische expo over de bereiding van de kaas, met mogelijkheid tot proeven.

De donjon in Provins, symbool van macht. © EDK

Bootje varen over de Seine, een aanrader. © EDK

Het atelier van Rosa Bonheur bleef ongerept. © CHATEAU ROSA BONHEUR

"In het Musée de la Grande Guerre in Meaux staan wij met verbazing te kijken naar vitrinekasten vol diverse objecten die soldaten in elkaar knutselden om de tijd te doden"

6 Bootje varen op de Seine

Wie het even gehad heeft met kastelen, monumenten, tuinen en musea kunnen we een boottochtje aanbevelen. Ambiance Seine verhuurt elektrische bootjes waarvoor je geen vaarbewijs nodig hebt en die zich spelenderwijs laten besturen. We gaan aan boord in Thomery op de majestueus brede Seine voor een rustgevende vaart. Traag en zonder motorlawaai, met enkel het geluid van klotsend water en gekwetter van vogels (tenzij je een vrachtschip kruist) glijden we langs beboste oevers waar af en toe een antieke villa opduikt. Op de Loing, een zijriviertje vergapen we ons aan woonboten in alle gradaties van onderhoud en comfort. We varen door tot Moret-sur-Loing. Alweer een pittoresk middeleeuws stadje met restanten van vestingmuren, een gotische kathedraal en een donjon die je kunt afhuren via Airbnb. We meren niet aan, maar keren 's namiddags terug om te horen dat de Britse impressionist Alfred Sisley er twintig jaar lang zijn schildersezel neerplantte. Zoetekauwen mogen hier niet vertrekken zonder een doosje *sucre d'orge*, een bonbon van suiker gekookt in een tisane van gerst, die in de zeventiende eeuw werd bedacht door nonnen.

Praktisch

- **Villa Moulin Jaune**. Open voor het grote publiek tijdens weekendevenementen van april tot oktober. Toegang: 25 euro. Geleide bezoeken voor groepen op aanvraag. moulinjaune.com
- Provins. **Gegidste rondleiding** met bezoek aan de vijf iconische monumenten. 25 euro. **Ruiterspektakel** 13 en 9 euro (tot 12 jaar) provins.net
  Roseraie de Provins. Van 1 mei tot 11 november, alle dagen van 10 tot 19.30 uur. Toegang 7,5 euro. laroseraiedeprovins.com
- **Château de Rosa Bonheur**. Geleide bezoeken van woensdag tot zondag. Reserveren verplicht. Toegang 19,90 euro. chateau-rosa-bonheur.fr
- **Kasteel van Vaux-le-Vicomte**, van medio maart tot 1 november en 15 november tot 4 januari. Toegang: 18 euro. Reservatie verplicht voor de Soirées aux chandelles en Le Grand Noêl. vaux-le-vicomte.com
- **Boottocht op de Seine**. Van 40 euro (1 uur) tot 90 euro (3 uur) voor max 5 personen. ambianceseine.com
- **Musée de la Grande Guerre**. Open van 9.30 tot 18 uur. Gesloten op dinsdag. Toegang 12 euro. museedelagrande-guerre.com